

Nađa Bobičić¹Univerzitet u Beogradu²
Filološki fakultet

FEMINISTIČKO ČITANJE STVARNOSTI

(Đurđa Knežević, *Feminizam i kako ga steći*, Fraktura, Zagreb, 2012)

Zbirka *Feminizam i kako ga steći* Đurđe Knežević obuhvata kolumne pisane u periodu između 2004. i 2010. godine. One su podijeljene u pet ne tako strogo profilisanih poglavlja, naslovljenih sledećim redom: „Izgubljene između povijesti i historije, prirode i društva”, „Nasilje simboličko i stvarno”, „Muškarci su pravi muškarci!”, „Lijevo, desno, nigdje osmog marta” i „Tri stupa hrvatskog društva: političari, popovi i Bad Blue Boys”. Kao što je jasno već na osnovu navedenih naslova, autorka se bavi različitim temama pokušavajući da prikaže više nivoa diskriminacije žena: od onoga u medijima, preko porodičnog nasilja, do pravnog sistema kojim ne samo da se žene ne štite, već se on u praksi prema njima pokazuje značajno nepravedniji nego prema muškarcima.

Ujedno, žanr kolumne ima i određena ograničenja, budući da je upućen na lokalni kontekst, kao i na svakodnevne, efemerne teme, tako da može djelovati izlišnim da se kolumne sakupe i objave u jednoj knjizi. S druge strane, ta trenutna aktuelnost kolumni i njihov jasan stil, s kraćim duhovitim primjedbama, mogu poslužiti i kao dokument o jednom prostoru i vremenu.

Tako bi, u idealnom slučaju, budućem čitalaštvu zbirka kolumni mogla imati dokumentarnu važnost, jer se uz uvid u konkretnu temu ili teme interesovanja autora ili autorke – u ovom slučaju, u „žensko pitanje” i feminističku

1 E-mail: bobicic.nadja@gmail.com

2 Autorka je doktorandkinja na Univerzitetu u Beogradu.

tematiku – dobija i šira slika društva. Tim dinamičnim pristupom, budući čitalac ili čitateljka, osim probuđene empatije prema osobama pomenutim u kolumnama, dobijaju priliku da ujedno i sami rekonstruišu epohu na osnovu pojedinih djelova, ili čak i samo naizgled usputnih detalja. No, zbirke kolumni nipošto nijesu korisne samo nekim budućim arhivarima i arhivarkama prošlosti, one su vrijedne i za nas danas. Sagledavajući prethodnu deceniju, ponovo možemo da promišljamo teme koje su nas tada, a mnoge od njih nas i sada zanimaju, da vidimo koliko smo za to vrijeme napredovali u pojedinim borbama, ali i koliko smo, nažalost, malo mogli da napredujemo na polju ženskih prava. Upravo stoga što predstavljaju „isječak iz svakodnevice”, kolumne, dakako ukoliko su valjano i napisane, mogu vjerno prenijeti i atmosferu trenutka, ali isto tako i pojedine zablude koje su u međuvremenu prevaziđene. Njihova oštroumnost, pravovremena reakcija na aktuelnu praksu, kao i karakteristike eseja, pridonose univerzalnosti i aktuelnosti i u nešto izmijenjenim okolnostima, ali sa istim ili sličnim temama u fokusu.

Osim šireg, društvenog konteksta, za kolumne Đurđe Knežević važan je i onaj specifičniji, feministički kontekst. Subverzivni potencijal nekada angažovanog feminizma se smanjuje, jer ulaskom feminizma ili barem feminističke teorije u akademske okvire i na univerzitete, dolazi do odvajanja „akademske” feministkinja i feminista od „angažovanih” feministkinja i feminista. Iako je to odvajanje istorijski i u praksi teško potvrditi i održati, između ostalog, zbog načina na koji se definiše angažman, te iako postoji međusobna podrška dviju feminističkih „struja”, evidentno je i da postoji linija razgraničenja između njih. Djeluje da je teorija, tako, umnogome odvojena od prakse, što je jedan od gorućih problema feminizma i kritika koja dolazi prije svega iz redova samih feministkinja. Feministkinje se zbog toga percipiraju kao situirane, obrazovane žene, koje na univerzitetima na kojima rade govore o svojim pravima. To su žene iz više srednje klase, čiji su prije svega lični kontakti sa drugim ženama i njihovim potrebama retki, a najčešće čak i ne postoje. Iz toga razloga i brojni slojevi žena više ne uspijevaju da se identifikuju sa feminizmom.

Primjećujući tu „nemogućnost” feminizma da bude aktuelan, Đurđa Knežević pokušava da prevaziđe generacijski jaz, kao i jaz između teorije i prakse. Ona stoga piše kolumne u kojima analizira konkretne slučajeve

zlostavljanja žena i povrede rodne ravnopravnosti, ali se ujedno i poziva na tradiciju Osmog marta kako bi povratila kontinuitet feminizmu, odnosno kontinuitet između starih i novih feminizama. Ona kritikuje realsocijalistički način proslavljanja Dana žena, ali i današnje zaboravljanje važnosti ovoga datuma. Iz te implicitne kritike može se zaključiti da tradiciju borbe za ženska prava nikako ne treba zaboravljati, kako zbog svega onoga što je njome postignuto, tako i stoga da se ne bi ponavljale greške u budućim nastojanjima. Ukratko, ne idealizovati, ali i ne zanemarivati i ne gubiti iz vida ranija feministička iskustva. Pri tome, autorka insistira i na odnosu feminizma sa drugim, širim društvenim pokretima, konkretno sa socijalizmom na prostoru bivše Jugoslavije, čineći tako tekstove zanimljivima i nama, čitalaštvu iz regiona. Tako njene kolumne na još jedan način predstavljaju dobar materijal za knjigu, jer osim jasnog feminističkog, a time i nužno političkog stava izraženog u njima, ona i osnažuje mlade feministkinje. Analizama konkretnih slučajeva nepravde, ona ih inspiriše i jača, pokušavajući da prenese znanje i metode kako raskrinkati svakodnevne mehanizme ugnjetavanja.

Većina feminističkih tekstova je rijetko čitana izvan uskog kruga feministkinja i feminista, stoga oni i gube svoju nekadašnju otvorenost prema širim društvenim krugovima. Za razliku od većine tih, danas po pravilu akademskih tekstova, žanr kolumni je pogodan i za obraćanje različitim slojevima društva. Iako je ograničen sažetom formom, vješte autorke i autori mogu valjano zauzeti značajan, često od strane feministkinja neiskorišćen, medijski prostor.

Kolumne Đurđe Knežević su provokativne i direktne, jer autorka inteligentno analizira fenomene i događaje povezane sa diskriminacijom žena u različitim oblastima života. Pored inteligentne analize, one se ističu i duhovitim, jasnim i konciznim stilom. Da bi potkrijepila argumentaciju, autorka iznosi bitne statističke podatke, izvještaje iz novina, i sl. Čak i kada analizira porodično nasilje sa pravnog aspekta, ni ti tekstovi, ma koliko ulazili u pravnički stručni diskurs, nijesu nečitljivi niti nerazumljivi i bilo kojoj „običnoj” čitateljki i čitatelju. Ta razumljivost postiže se time što se autorka ne koristi stručnom terminologijom niti baroknom pretencioznošću. Naime, ona ne mora da skriva nedovoljno argumentovane stavove ili neznanje, jer je svaka od njenih analiza promišljena i argumentovana. Osim ove analitičke

„korektnosti”, spisateljica koristi i ironiju i sarkazam kojima svoje analize čini primamljivijim, ali ujedno i izoštrava njihov satirični ton. Kada nam iznese direktno „u lice” podatke o zlostavljanju i nezaštićenosti žena, kada eksplicira visok stepen rodne diskriminacije od onemogućavanja intelektualnog razvoja do fizičke, životne ugroženosti žena, nijedna i nijedan od nas ne može više da živi u iluziji da je naše društvo rodno senzitivno, i da je u njemu dovoljno razvijena briga o potrebama žene.

Veoma je uspio postupak spajanja različitih tekstova u jednu cjelinu, čime se dvije teme – analiza trenutnog stanja i osnaživanje feminističke tradicije – međusobno upotpunjuju, kako na nivou knjige kao cjeline, tako i na nivou pojedinačnih tekstova. Ponekad se isti događaji pominju i po nekoliko puta, jer se prati njihov razvoj, najčešće tok sudskih procesa. Ipak, ne stiče se utisak „recikliranja” istih tema, već je funkcija tog ponavljanja u potcrtavanju glavnih ideja i uvezivanju kolumni u jedno cijelo. Ujedno, ta ponavljanja služe da se detaljnije razviju neke analize koje su u drugim kolumnama samo ovlaš načete. Kolumne su pisane u toku šest godina, ali su, i pored tematske brojnosti, one koje su ušle u zbirku ipak pažljivo odabrane i dinamički se odnose sa drugim kolumnama. Pojedina su poglavlja uže tematski određena od drugih, a kolumne su unutar svih poglavlja hronološki povezane. Granice između poglavlja su pak veoma otvorene, tako da se lako s početka druge decenije XXI vijeka vraćamo na prve tekstove, iz 2004. godine. Time se pojačava i osjećaj zabrinutosti, jer se kroz kolumne pisane ranijih godina provlači isti ton kao i u onima potonjim, te se uočava perpetuiranje sistemskog zlostavljanja žena.

Osim toga što analizira probleme u vezi sa položajem žene u savremenom društvu, Đurđa Knežević nudi i jednu analizu samog feminizma. Ona ukazuje na problem feminizma koji se povukao na univerzitetske katedre i izgubio na svojoj aktuelnosti među mlađim generacijama. Čak i one djevojke koje se bore za prava žena, i koje su rodno osviješćene, odbijaju da svoj identitet danas definišu kao feministički. Autorka stoga pokušava da uspostavi vezu sa širim krugom aktivistkinja i aktivista, osnažujući feminizam vraćanjem na tradiciju Osmog marta. Ovo je knjiga u kojoj autorka zanimljivo i britko piše o sadašnjosti, o položaju žena u njoj i nužnosti za nastavak feminističke borbe – jer feminizam će biti aktuelan dokle god bude bilo rodne diskriminacije. Đurđa Knežević je napisala jednu od rijetko dobrih knjiga kolumni, u kojoj

joj uspijeva da rehabilituje tradiciju ženskih pokreta i da ukaže na nužnost nastavljanja te tradicije, kako na nivou teorije, tako i na nivou aktivizma.

Kada uzmete knjigu Đurđe Knežević, namignuće vam bijesna domaćica sa žuto-zelene pozadine u retro stilu pedesetih. Pročitajte bilo koji tekst u njoj, i sigurno ćete i vi (ponovo) postati dio feminističke borbe. A kada uklonite omot sa knjige, otkrićete ispod njega crveno-crne korice. Ispod domaćice, krije se buntovna ljevičarka.